

hnutí náboženské, jež si dovedou druhdy úplně podříditi poměry politické i hospodářské, měly zejm. v době křížáckých válek i reformace přehluboký a trvalý vliv na politické dějiny i na kulturní a hospodářský vývoj dotyčných států a dodnes mocně působí na politický řád i na hospodářské zákonodárství i na soukromé konání jednotlivců. Nesporný je dále vliv plemenných růzností, národnostní myšlenky, zděděných tradic, zejm. na př. anglickému národu zvláštního rázu dodávajících, a pod.

Kdyby hospodářské poměry byly jedinou hybnou silou všeho rozvoje, byl by historický vývoj u různých národů nutně daleko stejnotvárnější, než jak jej ukazuje skutečnost. Táž hospodářská skladba v různém duševním národním atd. prostředí svádí na různé, nikoli stejnoměrné, dráhy celkového historického vývoje (na pr. na stupni primitivního rolnictví mohou národy míti zřízení právě tak monarchické jako republikánské, aristokratické jako demokratické).

Hospodářské poměry a zájmy jsou sice velikou mocí společenskou a politickou, nikoli však jedinou, a dějinná zkušenost učí, že ani ne nejmohutnější z mocí společenských.

§ 33. Stát a soustava hospodářské svobody

(svobodné soutěže).

I. Každá theoretická soustava národohospodářská byla zároveň soustavou nauk i požadavků pro postavení (prak

tické chování se) k státu, k životu hospodářskému. Merkantilisté v souhlasu s patriarchálním nazíráním doby na poměr absolutistického panovníka k poddaným přisuzovali státu i povinnost i způsobilost k co nejrozsáhlejšímu vsahování a působení ve věcech hospodářských za cílem zvýšení blahobytu národa, který byl spatřován v rozmnožení drahokovu (bohatství) a ve zvýšení lidnatosti v zemi.

Naproti tomu - po ojedinělých hlasech spisovatelů anglických z konce stol. 17. - fysiokraté a po nich stoupenčí školy liberálněindividualistické pod vlivem filosofických ideí Rousseauových a kosmopolitických hledisek Kantových - v optimistickém domnění, že snahy individuí, i když směřují předem k vlastnímu subjektivnímu jejich prospěchu, přivodí i nejvýhodnější výsledek pro celek - obmezovali působnost státu výhradně na péči o neporušené sebezachování státu na venek a o právní řád (bezpečnost) uvnitř ("stát právní"), vylučující z působnosti státu všelike úkoly hospodářské (blahobytové) a osvětové, a zásadně upírajíce státu oprávněnost i způsobilost vsahovati jakkoliv v poměry hospodářské.

Působením těchto liberálních názorů došla v novodobých státech, byť i povlovně a měrou ne vždy stejnou, uznání a platnosti hospodářská soustava, která spočívá na principu hospodářské svobody, neboli svobodné soutěže, t. j. na principu státem v zásadě neobmezovaného závodění soukromých hospodářů o hospodářské prospěchy (podnikatelů vespolek při hledání od-

bytu výrobků, při nákupu surovin, poptávce po pracovních silách a zápůjčních kapitálech, dělníků vespolek při nabídce své síly pracovní a mezi podnikateli na jedné a dělníky na druhé straně při závodění o výšku mzdy a j. podmínky smlouvy pracovní).

II. Tato t.zv. soustava hospodářské svobody předpokládá, že hospodářské konání ve státě upraveno jest právním řádem, v němž jsou uskutečněny tyto zásady :

a) Osobní svoboda všech lidí a rovnost všech občanů před zákonem (t.zv. formální rovnost) - v protivě k rozmanitým historickým formám osobní vázanosti (otroctví, nevolnictví, poddanství), nannoze teprv v 19. stol. odstraněným (otroctví ve Spojených Státech teprv v letech 1870., v Rusku poslední stopy nesvobody osobní teprvé nedávno) - a jako důsledky osobní svobody : svoboda sňatků, svoboda stěhování a usazování. Tato osobní svoboda tvoří pak základní podmínku a předpoklad vší hospodářské svobody, jejímiž podstatnými součástmi jsou pak

b) svobodná volba povolání (v starém kastovním státě bylo povolání určeno rodem), svoboda zřizování a provozování podniků (svoboda živností v širším smyslu),

c) svobodné soukromé právo vlastnické ve smyslu zásadně neobmezené moci individua nad věcí hmotnou, v protivě k rozmanitým formám právní vázanosti zejm. v příčině dispozice s pozemky (na př. obmezení dělitelnosti selských statků - srovn. ještě nyní fideikomisy), a důsledek svobody vlastnického práva : svobodné pořizování o majetku na případ úmrtí (vyjmauc

díl povinný);

d) svoboda obchodu v širším smyslu, zejm. svoboda vnitřní i vnější tržby a smluv, zejm. i smlouvy úrokové a pracovní - v protivě k přerozmanitým historickým formám vázanosti, jakými byly cechovní řády, zákazy vývozu a dovozu, obmezování obilního obchodu, úřední taxy za výrobky a výkony, úroková obmezení atd.

§ 34. Účinky svobodné soutěže a směry
zasahování státního.

I. Soustava hospodářské svobody, nebo, hledí-li se především k svobodě živností a obchodu, t.zv. soustava svobodné soutěže má však jako všechna zařízení hospodářská účinky nejen příznivé, nýbrž i nepříznivé.

Dovolujíc každému býti hospodářsky činným v tom oboru a místě, kde slibuje si poměrně největší hospodářský prospěch soukromý, činí jej také zodpovědným za vlastní zdar či nezdar a nutká jej tudíž i k největšímu napětí sil a schopností, nejen aby nad ostatní vynikl, nýbrž i aby se prostě jen udržel.

Soutěž povyšuje lidi inteligentní a energické a ponižuje slabé, neobratné, nevzdělané a nepříčinnivé, oplodňuje vynalézavost a urychluje technický pokrok, donucuje k obmezování zisků na konečný prospěch spotřebitelstva, t.j. lidstva.